Αρχαίο δράμα από ξένους

Φαντασμαγορικός Οιδίπους Τύραννος - «Χλομές» Βάκχες - **Κριτική Σπύρος Παγιατάκης**

Σοφοκλή
Οιδίπους Τύραννος
Σκην.: Γιούκιο Νιναγκάβα
Ηρώδειο

Ευριπίδη
Βάκχες
Σκην.: Λούκα Ρονκόνι
Επίδαυρος

Άλλοι τόποι, άλλα ήθη, κι άλλα έθιμα. Στην Ιαπωνία, για παράδειγμα, υπάρχει η πρόληψη πως αν κοιμηθείς αμέσως μετά το φαγητό, ξυπνάς... ως μοσχαροκεφαλή! Επίσης αν προσφέρεις, λέει, ένα οποιοδήποτε δώρο, το οποίο αποτελείται από τέσσερα τεμάχια είναι μεγάλη γρουσουζιά. Κι αυτό επειδή το τέσσερα (4) στα γιαπωνέζικα λέγεται Σι (με παχύ το σίγμα) που είναι ταυτόχρονα η ίδια λέξη με το θάνατο και γενικώς εκεί το αποφεύγουν.

Ευτυχώς οι δεκαετίες που ο παγκόσμια γνωστός Ιάπων σκηνοθέτης Γιούκιο Νιναγκάβα πρωτοπαρουσίασε δουλειά στην Ελλάδα φέρουν τον αριθμό δύο, κι έτσι ο δημιουργός της αξέχαστης «Μήδειας» δεν κινδύνεψε ανεπανόρθωτα από τη γρουσουζιά του «4», παρουσιάζοντας φέτος έναν φαντασμαγορικό μεν Οιδίποδα Τύραννο, πλην πολύ μακριά από εκείνη τη συγκλονιστική του Μήδεια.

Ηρώδειο - ιαπωνικός θίασος Γιούκιο Νινακάουα - «Οιδίπους τύραννος» Σοφοκλέους. Οιδίπους (Μανσάι Νομούρα), Βοσκός (Νομπόρου Μιλάνι), Ιοκάστη (Ρέι Ασάμι), Μάντης (Τακαγιούτι Σούγκο), Μάντης Τειρεσίας (Χαρουχίκο Τζο) και ο Χορός. Σκίτσο Ελλης Σολομωνίδου - Μπαλάνου.

Κινητικός χορός

Αυτή τη φορά ένας εντυπωσιακά κινητικός χορός – με κοστούμια εμπνευσμένα από τις ενδυμασίες Μογγόλων και Θιβετιανών μοναχών όπου κυριαρχούσε το κόκκινο χρώμα - κυριολεκτικά «έκλεψε» την παράσταση έτσι όπως κινήθηκε στους ρυθμούς μιας δυτικοποιημένης εκκωφαντικής μουσικής, με ρίζες και σ' αυτήν την περίπτωση από την κεντρική Ασία.

Χρησιμοποιώντας δύο λαοφιλέστατους ηθοποιούς της χώρας του, τον νεαρό Μανσάι Νομούρα ως Οιδίποδα, ο οποίος είναι ένας πασίγνωστος σταρ του Κιογκέν, δηλαδή της παραδοσιακής γιαπωνέζικης κωμωδίας, και τη διάσημη βεντέτα Ρέι Ασάμι (Ιοκάστη) η οποία ερμηνεύει στο Τόκιο από Σαίξπηρ μέχρι και μιούζικαλ, ο σκηνοθέτης έδωσε μία φανταχτερή εικόνα ά-πω-ανατολίτικων Κλασικών Εικονογραφημένων επάνω στο Θηβαϊκό μύθο όπου –ως γνωστόν– ένας γιος χωρίς να το γνωρίζει παντρεύεται την ίδια τη μητέρα του, κι όταν το γεγονός του αποκαλύπτεται βγάζει ο ίδιος τα μάτια του, ενώ η μητέρα του η Ιοκάστη κρεμιέται στα διαμερίσματά της. Έτσι απλά. Ομως πέρα απ' αυτήν τη συγκεκριμένη πλοκή ο «Οιδίποδας Τύραννος» του Σοφοκλή έχει σηματοδοτήσει όσο ελάχιστα άλλα έργα τη φιλοσοφική σκέψη και ουσία της ίδιας της τραγωδίας.

Το είναι και το φαίνεσθαι

Εδώ η ανθρώπινη ζωή ιστορείται ως μία διαρκής αντιμαχία ανάμεσα στο είναι και στο φαίνεσθαι –μια τακτική την οποία ακολούθησε στους επόμενους αιώνες ολόκληρο το παγκόσμιο θέατρο. Το τραγικό μεγαλείο στην περίπτωση αυτή δεν δημιουργείται απ' αυτά από τα οποία πάσχουν και υποφέρουν οι ίδιοι οι ήρωες, αλλά από την επίγνωση και την παραδοχή της αλήθειας. Κι αυτό είναι το μεγαλειώδες και το μοναδικό.

Η πάλι το γεγονός ότι ο Οιδίποδας είναι υποχρεωμένος να αναλάβει αποφασιστική δράση μόνο όταν τυφλωθεί κι έχει πλέον απόλυτη επίγνωση της πραγματικότητας, κι όχι απλώς τότε που «έβλεπε» αλλά δεν γνώριζε την αλήθεια, είναι ανάμεσα στα συγκλονιστικότερα συμπεράσματα της ανθρώπινης σκέψης. Η τραγωδία αυτή είναι η πλέον πρόσφορη για «δραματουργικές αναλύσεις της τραγικής μοίρας του ανθρώπου», κι αυτό δεν το 'λεγε μονάχα ο κλασικός Γερμανός ποιητής Σίλερ.

Στην παράσταση που είδαμε στο Ηρώδειο, εκτός από μία καλοσιδερωμένη, πυροτεχνική φόρμα η οποία συνόδευε τους αδικαιολόγητα υψηλούς τόνους του πρωταγωνιστή δεν αποκαλύφθηκε τίποτα απ' όσα ουσιαστικά υπονοεί ο Σοφοκλής.

Οι Βάκχες του Ρονκόνι

Στην Ιταλία πάλι –άλλα ήθη κι έθιμα κι εκεί, αλλά πάντως πιο κοντά στα δικά μας– στους γάμους κόβουν τη γραβάτα του γαμπρού σε μικρά κομματάκια και τα πουλάνε στους καλεσμένους. Έτσι χρηματοδοτείται, λένε, ο μήνας του μέλιτος.

Στις Βάκχες του Ευριπίδη, η Αγαύη σε κατάσταση παροξυσμού κάνει μικρά κομμάτια κι αποκεφαλίζει τον γιο της τον Πενθέα, οδηγημένη από τον Διόνυσο που θέλει έτσι να εκδικηθεί όσους δεν αποδέχονται τη θρησκεία του.

Εδώ η λατρεία του Διονύσου παρουσιάζεται σαν απόλυτα «απελευθερωτική». Απελευθερώνει την ανθρώπινη ζωή απ' όλες τις συμβάσεις της, απ' όλους τους δεσμούς με τις όποιες ευθύνες, τους νόμους, από αισθήματα συμπόνιας ή και συναισθήματος ακόμα. Η ψυχολογία της μάζας –βοηθούμενη καταλλήλως από διάφορες «ουσίες»– περιγράφεται στο κείμενο αυτό του Ευριπίδη με εντυπωσιακή επικαιρότητα. Η ιερή (;) μέθη των Βακχών θα μπορούσε κάλλιστα να εμπνεύσει όποιον σκηνοθέτη επιχειρούσε να μεταφράσει κάποιους αυθόρμητους μετα-ποδοσφαιρικούς πανηγυρισμούς –καλή ώρα– στη σκηνοθετική του άποψη.

Ομως: «Ουδέποτε μ' ενδιέφεραν οι πολύ συχνές απόπειρες «επικαιροποίησης» που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια», σημειώνει στο πρόγραμμα ο 69χρονος Λούκα Ρονκόνι για την παράσταση που σκηνοθέτησε για την Επίδαυρο.

«Απόψε αυτοσχεδιάζουμε»

Μία παράσταση η οποία τελικά δεν ήταν ούτε κρέας ούτε ψάρι, έτσι όπως δεν δόθηκε η απάντηση στο μέγα πραντελικό ερώτημα: Τελικά, πόσο αλήθεια έχει το πάνω χέρι σε μια παράσταση; Ο συγγραφέας, ο σκηνοθέτης ή οι ηθοποιοί; Μυστήριο!

Ενδεχομένως ο Λούκα Ρονκόνι να είναι ακόμα επηρεασμένος από την αστραφτερή παράσταση του «Απόψε Αυτοσχεδιάζουμε» (1930) που είχε σκηνοθετήσει πριν από τρία (;) χρόνια στο Πικολο Τεάτρο του Μιλάνου, μόλις ανέλαβε την καλλιτεχνική του διεύθυνση. Εκεί οι ηθοποιοί επαναστατούν ενάντια της τυραννίας ενός νεωτερίζοντος σκηνοθέτη τους.

Πάντως οι «Βάκχες» του Λ. Ρονκόνι –στα γαλικά– σίγουρα δεν ήταν ένα από τα αποκορυφώματα της φετινής επετηρίδας –50 χρόνια μεταπολεμικών παραστάσεων- στην Επίδαυρο.